

Erkki Tauriainen

Kuusamon sukukokouksessa 2.7.2016
sukuseuran hallitukseen valittu uusi jäsen
Lieksasta

Lapsuuden muistoja jatkosodan loppuvuosilta Pesonvaaran evakkotalossa

Hyvät ystävät ! Olen viime aikoina palannut yhä useammin sukuni vaiheisiin ja oman lapsuuteni ja nuoruuteni aikaan. Muistoista nousee monta tapahtumaa, joissa viipyminen herättää sekä iloisia että niitä harmaampiakin tunteita. Jotkut tunnelmat palautuvat tajuntaan yhtä tuoreina kuin eilinen päivä. Kaikkea en tietenkään enää tavoita lainkaan. Monesti muisti tavoittaa kovin helposti sellaista, jolloin oli vaikeuksia ja ihmisten elämänmeno oli täynnä epävarmuutta, jonka lapsetkin aistivat. Perheessä tai kotikylässä kerrottiin vihollisista ja uhkista, puheissa oli tuntemattomien, vihamielisten ja yllättävien tulijoiden pelkoa. Se saattoi kasvaa suuriin mittoihin ja niiden aiheuttama jännitys kihelmöi silloisen pikkupojan mielessä. Usein ajatus palautuu siis vieläkin viime sotien aikaan ja sen jättämiin jälkiin. Siitä seuraavat lapsuusaikani palaset.

Jatkosotaa käytiin itärajan tuntumassa 1940-luvun alkuvuosina, jolloin minä oli vielä alle kouluikäinen. Syntymäkotini oli Lieksan Pesonvaarassa, silloisen Pielisjärven pitäjän koilliskulmassa. Sukulaistalo Matovaara oli vain n. kolme km. silloisen vihollisen, Neuvostoliiton rajalta. Kun sotaa oli käyty pari-kolme vuotta, alkoi liikkua yhä enemmän huhuja desanteista, joita tuli rajan takaa tekemään tuhojaan rajaseudun talojen ja asukkaiden keskuudessa. Matovaaran perhe siirtyi evakkoon. Evakkotalo oli Pesonvaara. Se oli melko syrjäinen paikka, n. kahdeksan km Lieksa-Kivivaaran päätiestä. Sekin oli melko lähellä rajaa eli n. seitsemän km:n päässä. Ehkä juuri siksi se koettiin turvallisemmaksi kuin Matovaara. Kesällä 1944 heinänteko aikaan väen oli kuitenkin mentävä Matovaaraan heinäntekoon, jotta eläimillä olisi talvella heiniä ruuakseen. Niinpä Pesonvaarasta lähdimme heinälle talkooporukalla. Saattoihan sieltä talsia sen 4-5 km:n matkan metsäpolkua pitkin takaisin illalla, jos pelotti liikaa yöpyä Matovaarassa. Yhtenä iltana äitini Hilma ja tätini Aune päättivät jäädä yöksi Matovaaraan, jotta aamuaiselta kävelymatkalta säästyisivät. Siinä illan hötäkässä he unohtivat sopia ajan ja tunnussanat seuraavan päivän tulijoita varten, jotta yöksi jääneet tietäisivät, ketä oli tulossa, jos outoja ääniä ilmeni.

Aikaisin seuraavana aamuna alkoi kuulua ääniä, kahinaa heinikosta ja kopistelua ulkoa, niinkuin joku olisi pudotellut riukuaidan veräjäpuuta. Aune-täti pelästyi ja iski paljaalla nyrkillään ikkunalasin rikki ja nosteli jo hätäisesti päälleen kietaiseman hameensa helmoja ylöspäin hypätäkseen ulos pakosalalle. Hän kertoi, että sydän läpähti kuin lampaansaparo eikä jalka tahtonut ikkunankannalle nostamista totella. Ikkunan särkymisen heläys oli kuulunut jo tulijoidenkin korviin eli Ukkeni ja Antti Oravalahdelle sekä heitä seuranneelle pystykorva-koirallemme. Aune-tädiltä herahti sitten helpottava itku, kun tunsu tutun koiran, joka häntä heiluen laukkasi ikkunan alle. Kun oli turhaa säikähdyistä ja jalkojen vapinaa aikansa päivitelty ja Hilma ja Aune saaneet lämpimän korvikekuposen juotua, päivä palasi normaaliin järjestykseensä. Mutta se oli vain yksi helpotuksen aamu. Säikkyjä olimme jokainen ja joka päivä tuona heinäntekokesänä. Muutkin kuin Aune-täti painoivat sydänalaansa ja huokailivat yhtenä pelkämästä vihollisen pelosta. Oksan rasahdus ja lentoon lähtevän linnun siipien kahahdus pakottivat hiljaiseksi ja kyykistymään kohti marjanvarvikkoa, jos satuttiin marjametsällä olemaan. Jos oltiin pihapiirissä, katseet kääntyivät ääntä kohti ja sitten ennalta sovittujen pakopaikkojen suuntaan, että oliko tie sinnepäin esteetön.

Muistan myös metsäpolkuretken ukkini Jaakon kanssa samana kesänä. N. ½ kilometriä Pesonvaaran pihapiiristä olimme kulkeneet, kun Ukkeni äkkiä pysähtyi ja kehotti minua katsomaan polunvarren haapavesoja. Kinttopolun poikki oli kaatunut kaksi haapaa. Ukkeni sanoi, että täällä on varmasti käyty ihan äskettäin. Haavat oli katkaistu teräaseella, kun Ukki niitä tarkemmin katsahti. Kummaa oli, kun koirat, joita oli meillä kaksin kappalein, eivät haukkuneet. Kyllä ne yleensä kulkijoiden äänet kuulivat ja haukulla väen herättivät, että lähistöllä liikkui joku. Minullekin Ukki sanoi, että " kun sinä akkojen kanssa marjametsään menet, tarkkaile poika, onko vesoja oudosti katkottu tai taiteltu polkujen laidoilla". Sillä kertaa jäi kyllä arvoitukseksi, keitä oli liikkeellä, desantteja vai omia partiomiehiä.

Samalta kesältä on toinenkin tapaus mielessäni. Kun meitä penskoja oli aina kovisteltu olemaan sovussa keskenämme ja kinastelusta tuli taatusti torut, sainpahan oppia, että aikuisillakin oli omat kinansa, joista saattoi tulla ihan toisenlaiset tupenrapinat kuin meillä penskoilla. Yhtenä aamuna, kun töille lähtöä tehtiin ja

lehmiä ulos laitettiin, tuli Ukille ja Otto-enolle kiistaa lehmänkellosta. Otto väitti, että kellon kieli on tehdastekoinen. Ukki taas väitti kivenkovaan, että se koko kello on varmasti kyläseppän tekemä. Oton sisulle se kävi niin, että kieltäytyi lähtemästä heinätoihin ja pisti matkatavarat laukkuun ja lähti sukulaisiin Lievestuoreelle melkein siltä seisomalta. Jupisi mennessään, että "pidä ukko lehmänkello, minulle niiden kielet eivät enää hännänheiluttajien paimenkutsuja soita". Asia ratkesi kyllä myöhemmin ja Otto-eno oli sillä kertaa oikeassa, koska koko kello oli tosiaan tehdastekoinen !

Sodan jännitystä jatkui ihan sen loppupäiviin asti. Olin äidin kainalossa aitassa nukkumassa, kun alkoi kuulua tykkien jylyä ja jymähdyksiä. Äitini sitä ihmetteli, kun oltiin tietoisia siitä, että rauhanteosta neuvoteltiin. Kuuntelehan, miten selvästi äänet kuuluvat, kehotti äiti ja minähän sovittelin jo kämmenkuppeja korvilleni. Oloni tuntui hyvin jännittävältä, kun odotin, miltähän se kuulostaisi, jos vaikka tuonne kotivaaran rinteeseen asti ammus lentäisi ja siinä räjähtäisi. Onneksi yö sujui kuten muutkin yöt. Säästyimme Pesonvaarassa pahalta.

Tuona vuotena minulle oli uskottu jo melkein miehen töitä. Olin saanut hoitaakseni sodanaikaisten valaisinten eli "karbidilamppujen" huollon kotonani. Sain aamupäivisin tehdä illalla käytettyjen karbidilamppujen putsauksen, ts. vanhat moskat lampun säiliöstä pois ja uusi latinki illan pimeyttä varten tilalle. Hieman se illalla jännitti, tulisiko lamppuun hyvä ja tasaisesti palava valo tai syttyisikö lamppu paukahtelematta. "Viranhoito" loppui kumminkin lyhyeen ja jäin virattomaksi, kun Ukkini osti sinä syksynä Petromaxin, kaasulampun, jossa oli hyvin kirkas valo. Sen sytyttämistä ei minulle vielä uskottu, etten olisi heti rikkonut lampun suojalasia tai sen sydäntä eli "sukkaa". Halua hommaan minulla kyllä oli paljon, kun lamppu sihisikin palaessaan niin houkuttelevasti. Siihen loppui entinen pimeyden kanssa tuhraaminen talosta. Kirkkaassa valossa oli vain se riesa, että piti hankkia pimennysverhot ikkunoihin. Kirkas valo näkyi iltapimeälläkin kauas. Aselevon tultuakin pelättiin, että ulkosalla saattoi liikkua vihollisväkeä.

